

ITXASTAR JATOR BAT

2n. SARIA

Antxiña iatarrak arrantzale ziran.

Ba-dira oraindik bertan "Beletxe", gaur erdi kultura, erdi moko-fiñen talde baten txoko; len txalopetan ain bearezko izaten ziran bela, erramu (arraun), aingura (arlan-ka), lema, estrapu, sare, sarabardo, soka, tertza, tunbix eta beste tresnen gordeleku.

Edo ta gaur etxeekaz bete diran kale ertzetako lurrak, lengo antzera "Portu-solo", "portu-txiki" eta antzerako izenekaz ezagutzen diranak. Eta Astilleru kale, portu-bide ta abar.

Egon zan bertan Ea'ko arrantzalien Kofradia be. Natxitu zan udalerriko buru eta Ea arrantzaleak bizi ziran auzoa, baiña arrantzari ezarten eutsen euneko dirutzari esker biziten zan eleizatea, udallerria.

Eta arrain kabana (lantegia) be egon zan bertan, inguruetako bide egokirik ez eta egunero sartzen zan arraiña, astodun saltzailleak kanpora ataraten ebena kenduta, *gazi*-tu edo brixitu egin bear izan zalako, tartetan igaroten ziran errioxatar mandozaiñak berbatik igaroteko aukera eukiten ebenean erosi ta jaso egien.

Oraindik edozeiñek gogoratzen dakiz bertoko zarren arrain kalak: Apikal Eako abra, Ogella, Santamoro, besigutarako, edo ta Lotsa bankua.

Baiña urteak dira arrain bits, arrain-usain eta eskamak galdu ta itxastarren onuraz Ea txikia garbi ta aberatsago bizi dala. Arrantzalien oitura jatorrei jarraituz, itxastarrei be azken bake eta loa bertan eskintzen.

Itxastarren artean be ba diralako batzuk aberats eta besteak Jaungoikoak egindakoak.

Orrelako zan Perutxu bat.

Mundu asko ikusi eta biziten ikasia. Lenengotan diru apur bat artu orduko, gizon galdua. Gero bizitzako gorabera asko igaroa. Baiña itxasoan lez, kalean be, denboraleari brankaz eta popax aurre emoten ikasia.

Egia esateko, ez eban luzaro zori andirik euki. Itxasoratzen asi eta laster Filipinetara eioan ontzi baten sartu zan. Leorrera urten eta orduak aztu. Batek ba daki nun.

Kapitanak ontziaren urterako ordua emon eta txalopa bere zain. Jo ta jo turruna. Maite eban kapitaiñak biargiña zalako eta euskalduna zalako, eta orduak emonarren, agertzen ez. Eta ontziak eguna galtzeko arriskuz, ezin geiago itxaron eta urten egin bear.

Kapitana molla ingurutik begirik galdu barik... baiña nun ete ebillen?

Dantza lekuen baten sartu, larregi edan, diru poltsa be galdu, ordurarteko irabazi eta aurrez eskatutako zatiekaz. Orrelakoetan oi dana: asarraldi, alkar salatze eta azkenean zapladak eta poliziak bitarteko.

Gure gizonak ez eukan ezelako garbitasunik; ain zuzen be bere zedulea ontzian itxita joan zan eta ez ekian euskera besterik.

Ertzaiñak baitu eben. Kartzelan sartu eta euki. Eta kalera atarata be zer egin?

Manila'n, eleiz aurretik igaroeran, bertara sartu zan. Dominikar fraileak egozan an. Ango sakristauari zela-ala jakin eragin eutsan euskalduna zala. Ain zuzen ba-egoan bertan Bergara aldeko dominikar bat. Gertu egoan gure iatarra jan truke santu guztiak garbitzeko. Baiña frailea zuur egoan.

Bere bostean esan be bai: Leike txarto pentsatea, baiña onek "zepillu" guztiak garbitzeko zirikaldia be euki lei.

Lana billatu artean jana emongo eutsela agindu eutsan. Kontseju bakar bat: Beartsu, baina esku garbi ibilteko. Eskatu bai, ostu ez.

Aldi aretan Manila'ko alkate, mundakar bat zan: Etxeita, itxas kapitana. Fraileak jakin eragitean, arek esan eutsan beregana bialtzeko. Pozik joan zan mutilla eta bereala billatu eutsan lana. Filipinetatik España'ra tabakoagaz ebiltzan ontzietan. Zedula antzeko bat egin eutsan, ezaupiderik galdu ez egian. Eta ain zuzen iatar kapitana gertatu jakon ontzi barrian.

Gizon ixilla zan, berba gitxikoa, baiña biotz oneko. Urte bete beragaz ibili nai ba eban, jantzi eta abar berak emongo eutsazala ta alaxe galdaretako su-zaintzaille lez artu eban, gauetan lan egitekotan, baldintza bategaz: urte bete aretan, edozein portutara sartuta be, bakarrik sekula ez urtetekotan.

Perutxu mutil ona zanez, bere berbia bete eban.

Kapitan onek lengo itxasontziko kapitanari idatzi eutsan. Eta arek be lana ba eukala lengo tokian, jakin eragin.

Alaxe, ontziz aldatuta, jaubetu zan bere agiri, jantzi eta abarrekaz, eta aurrez eskatu eta artua eukana lenengotik ordaindu nai izan eban, baiña lengo kapitan arek, urrengoan "zintzoago" izatekotan, parkatu egin eutsan.

Amak etxeagaz ez aztuteko esan ba eutsan be, lotsatu lez egin zan urte bi igaro eta etxera ezelako ondasun barik biurtzen. Ama koitadeari min geiago emongo eutsalakoan. urrengo ostera baten elduko zala jakin eragin eutsan eta osasunez zaintzeko. Ez zala aaztuko.

Urrengo ostera baten Formosaraiño joan zan. Arako eroiana uztu eta an artzeko eukana oraindik gertuteko egoala ta amar egunetan zain egon bearra euki eban txalopeak.

Lenengo egun bietan sasoiz elduten zan jatorduetara eta lotara. Irugarrenean gure mutilla barriro galdu. Oraingotan itsu-itsu galdu be.

Geroko egunetan ontzira biurtzen ez zalako, kapitana artegatu zan. Kalerik kale ibili zan arratsalde oso baten nun billatuko. Ezelako aztarrenik ez. Urrengo egunean bardin, itxastarrak ibiltzen ekien kale, zerka, kantoi, etxarte eta ingurutatik igaro, eta kafetetxe baten leioan igaro zitun orduak, nundik ikusiko. Baiña iñun agiri ez.

Eldu ziran egunak ontzian lan egin bearrekoak. Baiña Perutxu'k kale.

Etsi eban kapitanak. Konsuladuan jakin eragin eban zer gertatu zan.

Ontzia bete orduko, egun asko galdu zitula-ta, ordurik galdu barik ontzia itxasoratzeko aginduak artu zitun.

Agur gure Perutxu. Formosa'n, abentura barrien billa.

Kalean ebillala, egun baten monjatxu bi ikusi zitun. Euskal kera, itxura artu. Eureka urreratu eta ain zuzen be eureka berbetan astein, bide-kurutz baten kotxe batek jo ta tatarrez konort barik itxi.

Monjak eurak jaso eben eritetxe batera. Egunetan egon zan ezaupide barik eta monjatxoak oraindik ez ekien nungo edo zein zan mutil ori eta ezin parterik emon, itxastarra izan eikeanik bururatu be ez jakoelako.

Konortera etorri zanean, txalopea itxas zabalean zan.

Monjak itxura ona artu eutsen mutillari. Eta ospitaletik urten eta nora joan ez eukalako, sakristanearen etxean sartu eben, ortulau lez laguntzeko asmotan. Bai mutillak pozik eta esker onez lagundu be. Eurak idatzi eben Ea'ra zer gertatu zan. Bardin ontzi jaubeei. Amak ez eban sinistu nai: Gure Perutxu monjetan? Ai ene bada, niri ziria sartuko daustalakoan?

Laster egin zan bertarako. Eatar itxastarrak ba dauke euki be meritu bat: kale baserritar antzeko dirala. Itxasoa eta lurra erabilten dakie. Origaitik ango ortutxoa erraz erabilten eben eta monjak emoten eutsen al ebena. Asko ez, jakiña. Santa Klara'ren kantu zarrak diñona: Monjen erregaluak –intxaurrek oi dira– ai eurak ere beti fin-fiñak ba lira!

Urteak aurrera eta etxe oneko alaba bat be billatu eutsen. Ama-alabak bakarrik bizi ziran etxe bat. Lan egin bear, baiña kezkarik eta burukomiñik ez. Ango izkuntza ba geldi-geldi ikasten asia zan. Ama zartxua, baiña neska fin-fiña. Berakatz atala lakoxea. Ortu txiki baten jaube ziran bertan. Merkatuan saltzen eben lortzen ebena.

Askotan bezeroen artean, tratuan denborarik galdu barik.

Baiña Perutxu'k ez eban bizibide barrian zorion andirik lortu. Ama zarra laster il zan. Eurak ez eben lortu ume-sortzerik bost-sei urtetan. Eta itxaropentsu bizi zirala, andrea izurrite baten il zan.

Orra barriro Perutxu gizon galdu. Oraingoan monjarik be ez eukan lagungarri. Politikako goraberetan, erbesteko misiolariak kanporatuak izan ziran. Ez eukan nun aterik jo. Andrearen senide batzuk, guzurretako salakuntzekaz, etxea be kendu eutsen, euren eskubideko zala-ta.

Andreagaz bizi zan artean etxea maiteago izan eban kalea baiño, eta ez eban esateko adiskiderik egin, bere etxetik kanpora.

Barriro itxasoan pentsatzen asi zan. Molletara urreratzen zan, emengo itxasontzirik urreratzen ete zan. Bitartean portuko lan zakarretan lortzen eban irabazi apurren bat. Baiña errialde aregazko merkataritza asko murriztu zan denborak ziran.

Urteak igaro ziran urtenbide barik. Alako baten Rotterdam'erako ontzi bat uztu eta beteteko lana gertatu jakon. Zer egin asmatu eziñik erdi zorutzen ibili zan egun orreitan. Urtetan be aurrera etorran eta Ea'gaz gogoratu zan.

Besterik ezean azurren atsedena Ea'n billatu nai. Igaroak igaro eta esango ziranak or konpon. Polizoi sartzea pentsatu eban. Geiagoko zalantza barik, eskutatatu zan, itxasora urten bear eban egunean. Urrengo egunean, bere burua agertu eban. Ango kapitanak ezagutzen zitun euskal kapitan batzuk. Eatarrak be bai. Eta pozik eroan eban azken porturarte.

Rotterdam'en ez eban denbora galtzerik euki. Laster billatu zitun Bilbo'ko erroltzetako ontziak. Eta eatar pilotu bat euretako baten.

Etxera eldu zanean, jakin eban urteak zirala ama il zala, eta ama zarrak, ezelako laguntzarik ez eukalako, etxea saldu bear izan ebala, bizi al izateko, baiña edozelan ibilita be Ea'ra biurtu ez dan eatarrak ez ebala ezagutu, eta aterpetzat etxeko ganbarea saldu barik itxi ebala.

Alaxe, eldu zanean, aterpea ba eukan, baiña andik gorakoa, goizetik asita, eatarren borondatean eta karidadean itxi eban. Orrela goizean eguna argitu orduko asten zan kalez kale kantari:

Kape apurtxu bat
nok emon ba neko,
amabi Agur Mari
errezako nekoz.

Bizi zan artean ez ei eban egunik igaro kafe berotxoa nunbaiten artu barik, eta illuntzetan, Abe Maritakoetan, sekula sartu be ez goseti bere "kamañan".